

יופי ירושלמי

1. מסכת ברכות דף ה:

מקור	תרגום
רבי אלעזר חלש. על לגביה רבי יוחנן. חזא דהוה קא גני בבית אפל. גלייה לדרעיה ונפל נהורא.	רבי אלעזר (בן פדת, תלמידו של ר"י) חלה ונטה למות. בא רבי יוחנן לבקרו וראהו שהוא מתגורר בבית אפל. הפשיל רבי יוחנן את שרוולו ונהיה אור בבית.
חזייה דהוה קא בכי רבי אלעזר. אמר ליה: אמאי קא בכית? אי משום תורה דלא אפשת - שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים! ואי משום מזוני - לא כל אדם זוכה לשתי שולחנות! ואי משום בני - דין גרמא דעשיראה ביר.	ראה רבי יוחנן שרבי אלעזר בוכה. אמר לו: מדוע אתה בוכה? אם משום שלא הספקת ללמוד הרבה תורה בחיך - הלא שנינו: אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. ואם משום פרנסה (שמעולם לא הייתה לך) - כל אדם זוכה לשני שולחנות! (גם תורה וגם עושר). ואם משום שמתו בניך בחיך - זוהי העצם של בני העשירי, הקטון (שכולם מתו עליי בחיי).
אמר ליה: להאי שופרא דבלי בעפרא קא בכינא. אמר ליה: על דא ודאי קא בכית. ובכו תרוייהו.	אמר לו רבי אלעזר: על היופי המופלא הזה שלך, שסופו שיבלה בעפר. אמר לו רבי יוחנן: על זה ודאי ראוי לבכות. ובכו שניהם.

מה יש ביופיו של ר' יוחנן, שראוי לבכות עליו, יותר מאשר על הדברים האחרים? האם יש קשר בין חכמתו וצדקותו של ר' יוחנן ובין יופיו?

2. מסכת תענית דף ז

[אמר] רבי חנינא בר אידו, למה נמשלו דברי תורה למים? לומר לך - מה מים מניחין מקום גבוה והולכין למקום נמוך, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה. ואמר רבי אושעיא, למה נמשלו דברי תורה לשלשה משקין הללו, מים, יין וחלב? לומר לך מה שלשה משקין הללו אין מתקיימין אלא בפחות שבכלים, אף דברי תורה אין מתקיימין אלא במי שדעתו שפלה

מקור	תרגום
כדאמרה ליה ברתיה דקיסר לרבי יהושע בן חנניה: אי, חכמה מפוארה בכלי מכוער!	פעם אחת אמרה בתו של קיסר רומא לרבי יהושע בן חנניה (בעת שהגיע כנראה לפגישה בארמון המלוכה, כיועץ קיסרי): אוי, איזו חכמה יפה בכלי כל כך מכוער!?
אמר לה: אביך רמי חמרא במני דפחרא.	אמר לה: גם אביך מניח את יינו המשובח בכלי חרס (מכוערים ופשוטים).
אמרה ליה: אלא במאי נירמי?	אמרה לו: אלא במה נניח את ייננו?
אמר לה: אתון דחשביתו - רמו במאני דהבא וכספא.	אמר לה: אתם שאנשים חשובים ועשירים אתם, הניחו היין בכלי זהב וכסף.
אזלה ואמרה ליה לאבוה. רמיא לחמרא במני דהבא וכספא, ותקיף. אתו ואמרו ליה.	הלכה והציעה את הרעיון לאביה. קיבל אביה את ההצעה, והעביר את כל יינו לכלי זהב וכסף. החמיץ היין כולו. באו ואמרו לקיסר שמרתף יינותיו החמיץ כולו.

אמר לה לברתיה: מאן אמר לך הכי? אמרה ליה: רבי יהושע בן חנניה. קריוהו, אמר ליה: אמאי אמרת לה הכי? אמר ליה: כי היכי דאמרה לי - אמרי לה. והא איכא שפירי דגמירי! אי הווי סנו - טפי הווי גמירי.

אמר לה לבתו: של מי היה הרעיון הזה? אמרה לו: של רבי יהושע בן חנניה (היועץ המלכותי). קראו לו! שאל אותו הקיסר: מדוע יעצת לה עצה כזאת? ענה לו רבי יהושע: כמו שאמרה לי- אמרתי לה (היינו, מדובר היה במשל, שנמשלו היה תשובה לשאלתה/הערתה, אך היא 'נתקעה' במשל, ולא התקדמה לנמשל).

אמר הקיסר (שהבין גם את הנמשל): והרי יש אנשים חכמים שהם גם יפים? ענה לו רבי יהושע: אכן, ישנם כאלו, אך אם הם היו מכוערים, היו מחכימים יותר.

מה גרם לביתו של הקיסר (המייצגת את התרבות ממנה באה) לומר את מה שאמרה? איך היא רואה את הקשר בין חכמה ליופי? איך רואה זאת ר' יהושע? האם ר' חנניה אינו אוהב יופי? מדוע, לדעתו, היופי פוגם בחכמה? מי צודק?...

3. מהרש"א על נדרים נ:

אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שדעתו שפלה, ואיש הנאה ויפה דרכו להגיס דעתו... והתוספות כתבו: 'הא דקאמר אילו הווי סנו הווי גמירי טפי, פירוש: אם היו שונאים היופי היו חכמים ביותר'. ר"ל שודאי אין זה תלוי בטבע הבריאה, שיהיה המכוער גמיר וסביר טפי מן הנאה ויפה, אלא דה"ק אי הווי שונאים היופי ולא מגיסים דעתם מחמת יופיין הווי גמירי טפי דהשתא. וכן משמע הלשון אילו הווי סני וכו' מלשון שנאה ולא כאמר אילו הווי מכוערים הווי וכו' ודו"ק.

4. מסכת בבא מציעא דף פ"ד

מקור	תרגום
אמר רבי יוחנן: אנא אשתיירי משפירי ירושלים.	אמר רבי יוחנן: אני נותרתי מהאנשים היפים של ירושלים.
האי מאן דבעי מחזי שופריה דרבי יוחנן, נייתי כסא דכספא מבי סלקי, ונמלייה פרצידיא דרומנא סומקא, ונהדר ליה כלילא דוורדא סומקא לפומיה ונותביה בין שמשא לטולא, ההוא זהרורי - מעין שופריה דרבי יוחנן.	מי שרוצה לראות ולהבין מה היו יופיו של רבי יוחנן, שייקח כוס כסף כאשר היא יוצאת מבית היוצר - וכולה מלובנת באש, ימלא אותה בגרעיני רימון אדומים, ויעטר את שפתה סביב בעלי וורדים אדומים, ויניח אותה בין הצל לשמש. אותם ניצוצי זוהר שייצאו - הם מעין יופיו של רבי יוחנן.
רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה, אמר: כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעו בי, כי היכי דלהווי להו בני שפירי כוותי, גמירי אורייתא כוותי. אמרו ליה רבנן: לא מסתפי מר מעינא בישא? אמר להו: אנא מזרעא דיוסף קאתינא, דלא שלטא ביה עינא בישא. דכתיב: 'בן פרת יוסף בן פרת עלי עין'.	רבי יוחנן היה הולך ויושב על שערי בית הטבילה. אמר: כאשר עולות בנות ישראל מטבילת מצוה, שיראו אותי, כדי שייולדו להן בנים יפים כמוני ותלמידי חכמים כמוני. אמרו לו חכמים: האם אינך מתיירא מעין הרע? אמר להם רבי יוחנן: אני מזרעו של יוסף באתי, ולא שולטת בבני יוסף עין רעה, שכן כתוב (בראשית מ"ט) "בן פרת יוסף בן פרת עלי עין".

איך התייחס ר' יוחנן ליופיו? מדוע חשוב לו שייולדו ילדים יפים כמוהו? מה הקשר בינו ליוסף? מדוע "טורחת" הגמרא לתאר את יופיו של ר' יוחנן?

יופיו של ר' יוחנן – כיופיה של ירושלים. ירושלים היתה עיר יפה כיון שהשכינה שרתה בה. והשכינה עשתה את פניהם של יושבי העיר יפים. יופי זה היה הולך ונעלם לאחר החורבן ור' יוחנן היה השריד האחרון ליופי זה. יופי קדוש, רוחני. יופי ירושלמי. עדות להשראת השכינה בישראל. עם מותו של ר' יוחנן יעלם השריד האחרון לשכינה. ר' אלעזר ור' יוחנן בכו על החורבן ועל הגלות, שבאו לידי ביטוי בבלות יופיו של ר"י. אחרי מותו של ר' יוחנן תחסר עדות מוחשית לגודל האובדן שבחורבן ירושלים. לא יבכו.

5. "יערות דבש" לר' יונתן אייבשיץ, דרוש ד'

...ולכן הראשונים היו כפני חמה, ולא כרבי יהושע בן חנניה שהיה אחר החורבן. וזוהי תשובתו על חכמה בכלי מכוּער, שהיה בגלות. והרי קודם החורבן היו תוארי תלמידי חכמים כמלאכי אלוקים, אבל לאחר החורבן הם נדמים לכלי חרס שמשמרים היין. וזהו שאמר ירמיהו בקינתו: "בני ציון היקרים המסולאים בפז" (=שערכם נערך כזהב מופז) - לרוב יופיים, "איכה נחשבו לנבלי חרש - מעשי ידי יוצר"?! ופירש התרגום: 'לנבלים ששמים בתוכם יין' והיינו, לאחר החורבן אין התורה נשמרת אלא בכלי מכוּער - כמו היין שנשמר בכלי חרס" (דהיינו, כאשר הם גלו מארצם, והתנתקו מהחיים הטבעיים שם, היופי הפך להיות אויב החוכמה והתורה).

6. עין איה שבת פרק שני סז.

כשאנו באים לחקור על מצבו של אדם, אם הוא עומד על כנו והוא נותן לו האפשרות להתפתח עם כל תכונות האנושיות הנפשיות כראוי לו, או שמצבו הוא מבולבל והרוס עד שלא יוכלו רגשותיו האנושיים לצאת אל פעלם כראוי, מפני שדאגות תכופות, עקת לב ויגון, טורדים אותם, אז נסתכל למבחן ע"ד יחושו של אותו האיש אל החוש האסתטי, אל הרגש של היופי וההידור. שכאשר האדם עומד במצב שלם, אז כל רגשותיו האנושיים הנפשיים הולכים וחיים בקרב, גם מתרחבים הם במילואם, עד שהתביעה של השימוש בכלים שיהיו נאים, שתצטרף הנאת עידון חוש היופי אל כל שימוש מצרכי החיים, נעשה לו לאדם טבע קבוע. ובמצב ההירוס, אז רק ההכרח ימצא מקום בחיים. דאגת הלחם לאכול והכסות לכסות מערומיו לבל יסבול קור ושרב, אלה הדאגות והתביעות ימצאו מקום, מפני שהן באות מהכרח החיים... והנה כאשר ישראל עושין רצונו של מקום וזוכים הם להיות עומדים במעלה עליונה לשם ולתהילה ולתפארת, אז לאות על שלמות נפשם העדינה מתפתח אצלם דוקא ביתר שאת אותו החוש הנוטה לתביעת היופי, לבקש את הנאה וההדר בכל דבר, בתור בקשה טבעית. ועם המילוי של אלה הצרכים שנראים כמיותרים, מתרחבת הנפש ונעשית מוכשרת לאור חיים רוחניים, לקדושת המדות והתענוג על ד' באהבתו, יתברך שמו.

אמנם כ"ז אינו מתאים כ"א בשלוותן של ישראל, שאז המצב הפנימי של כלל האומה גורם שהנפשות יתפתחו בבריאותם באופן כזה שהתביעה של השלמת היופי לא רק (שלא) תטריד את הנפש כ"א תמלאנה הוד ותקרב אותה לקדושה לצדק ומישרים. אבל בנפילתנו הנוראה, בעונינו ודילדולנו, שהחיים הכלליים נראים כעין צרה נוראה שאין להמלט ממנה, רק ביחיל ודומם לתשועת ד' יסבול ישראל עול חייו המרים ועקת שונאיו אשר ימררוהו, אז מצד הנטייה הטבעית מתעקרת מן הלב התביעה הגדולה של הרגש היופי. ואם למרות חסרונה בטבע ההרגשה, מפני עוצר רעה ויגון של אפלת הגלות, ירצה אדם מישראל להרחיב דעתו בזה ולבקש למלאות את כל התביעות האסתטיות, אז לא מלכו ותביעתו הפנימית יעשה זאת, כי הצרה של הגלות הממררת את החיים השכיחה מן הלב לגמרי את הטובה העצמית של החיים ההרגשיים. ואם ירצה אדם מישראל למלאות את חוק היופי לגמרי בגלותו, (דרישה זו) תבוא לו רק מאהבת החיקוי לעמים השלווים, המתענגים על טוב ארצם וממלכתם. ע"כ (היא) לא תוליד ביהודי (את) אותו הרגש הטוב (של קדושה) שמוליד פינוק החוש היפה כשהוא נתבע מעצמות הנפש, כ"א תמלא את הלב ערבוביא וטרדא של פיזור נפש על דברים טפלים.

יופי מבטא שלמות, הרמוניה, התאמה. יפה נוף, משוש כל הארץ. במרכז הקדושה, מופיע שיא היופי. הנוי והנצח לחי העולמיים. הוד והדר לפניו, עוז ותפארת במקדשו.